

Obraz Model zaangażowania społeczności w prowadzenia polityki edukacyjnej

Proces modernizacji systemu szkolnictwa wyższej Ukrainy jest konieczny. Szkolnictwo wyższe nie jest już częścią tylko państwowej administracji [3, s.10].

W związku z rosnącą rolą wyższego wykształcenia, trendami demograficznymi, wzrostem aspiracji edukacyjnych w społeczeństwach, i innymi elementami przyczyniającymi się do umasowienia szkolnictwa wyższego, udział i rola państwa w kształtowaniu właściwych relacji z uczelniami jest kluczowa. Niezależnie od priorytetów narodowych i aktualnych potrzeb danego kraju, odpowiedzialność za ustalenie i sformułowanie narodowych celów i strategii, zdefiniowanie reguł i niezbędnych regulacji dla sektora szkolnictwa wyższego spoczywa na rządach państw.

Bibliografia

1. Santiago, P. (2008). Tertiary education for the knowledge society. Vol. 1. Special features: governance, funding, quality. OECD.
2. Wasiuk, M. (2010). Relacje między państwem a szkołami wyższymi-ujęcia teoretyczne. *Ekonomia i Zarządzanie*, 2, 147-157.
3. Sadlak, J. (2016). Doskonalenie szkolnictwa wyższego-poszukiwanie rozwiązań i partnerów. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, (2 (6)), 95-100.

Бутко Микола Петрович, д-р ек. наук, професор

Попело Ольга Володимирівна, канд. ек. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК БАЗИСУ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Ефективність регіонального розвитку в умовах посилення інтеграції України у світовий економічний простір знаходиться у прямій залежності від організації управління процесами модернізації продуктивних сил територіальних формувань та країни в цілому. Така система управління повинна забезпечити оптимальне поєднання всіх складових елементів господарського механізму регіону з метою формування конкурентоспроможного господарства та вирішення основного завдання – підвищення добробуту населення.

У цьому зв'язку особливої уваги потребує модернізація інституціональної складової регіонального розвитку, адже складність та за давності багатьох соціальних проблем, нестабільний стан національної економіки, політичні загрози, які обумовлені військовою агресією Росії, не дозволяють спрямувати механізми державного управління на за-

діяння просторового потенціалу та реалізацію конкурентних переваг регіональних господарських систем.

Гене́за наявних теоретичних підходів до проблеми інституційного забезпечення регіонального розвитку дає можливість визначити, що у загальному розумінні *інститути* – це сукупність, сформованих протягом певного історичного періоду, суспільних норм і правил які можуть бути вираженими або у вигляді певних законів, нормативів, обмежень обов'язкових до виконання (формальний рівень), або у вигляді морально-етичних установок, принципів поведінки, традицій тощо, яких дотримується населення в процесі свого існування (неформальний рівень). Реалізація законів, правил та установок поведінки всіх учасників суспільних відносин забезпечується спеціальними утвореннями, а саме інституціями. Під інституціями розуміються формально чи неформально сформовані утворення, які забезпечують упорядкування діяльності визначених груп населення та відіграють провідну роль у визначенні їх місця в системі відносин. *Головним завданням інституцій* є організація життя суспільства, зменшення невизначеності у процесі його існування через встановлення постійної структури людської взаємодії; формування механізмів щодо забезпечення всієї сукупності рамкових обмежень, пануючих правил, настанов тощо. Взаємодіючи між собою, інститути та інституції формують інституційний механізм, під яким розуміють сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів демократичного (доброго, належного) врядування, забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення задекларованих цілей розвитку регіону.

Грунтуючись на теоретичних засадах та оцінці практичних результатів європейських країн, *інституціональні передумови використання потенціалу регіонів потребують* [1]:

➤ по-перше, наявності ефективної системи регіонального управління як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях, яке б дозволяло динамічно розвиватись всім сферам економічної діяльності, котрі зацікавлені у використанні просторових конкурентних переваг;

➤ по друге, сформованості потужного внутрішнього ринку, функціонування якого є стимулюючим фактором зростання економічної активності в регіоні;

➤ по-третє, розвитку ринкової інфраструктури, адаптивність якої має за мету використання усіх наявних переваг, підвищення дієвості господарського механізму, запобігання кризових проявів на ринку;

➤ по-четверте, формування інвестиційної привабливості, яка спирається на формування позитивного ставлення всіх соціальних груп до активної різнопланової економічної діяльності, а також створення сприятливого іміджу регіону з боку вітчизняних і іноземних інвесторів;

➤ по-п'яте, активізації транскордонного співробітництва як форми прояву просторових проявів економічної змагальності.

При формуванні інституційно-правової бази функціонування регіонів слід виходити із взірцевого для України європейського досвіду просторової інституціалізації. У сучасній Європі практично склалася тристороння система відносин між регіонами, державою та європейськими структурами. Тобто першочерговим завданням є адаптація і запровадження в Україні саме європейських правових моделей відносин держави, регіонів і територіальних громад. Наріжним каменем таких відносин є децентралізація господарсько-управлінських функцій.

Починаючи з 1991 року чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, а кількість сільських населених пунктів - на 348 одиниць. Разом з тим кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць.[7].

В Україні утворено близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. громад чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах - менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах - менш як 500 осіб, у більшості з них не утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Органи місцевого самоврядування таких громад практично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження.[7].

Слід наголосити на тому, що українська регіональна наука має критичну масу напрацювань, що акумулювали в собі інтелектуальний потенціал фахівців різних сфер знань. Серед вагомих наукових напрацювань у сфері регіональних досліджень особливо слід виділити цільові програми розвитку Карпатського регіону, Полісся, Поділля, Українського Причорномор'я та промислового Придніпров'я, Донбасу, стратегії та прогнози регіонального розвитку областей держави.

Проте після ліквідації Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України в державі зникла інституція, яка б опікувалась проблематикою формування та реалізації просторових конкурентних переваг.

Виходячи з природи функціонування інституційного середовища, слід зазначити, що зміни в системі інститутів відбуваються дуже повільно. Їх можна прискорювати через перенесення або запозичення інститутів з іншого суспільного середовища. Тут, відповідно, постає проблема їхньої адаптації, пристосування для іншого національно-культурного ґрунту. Теоретичне вирішення цієї проблеми можемо знайти в теорії так званої трансплантації структур, з відділенням відповідних стадій, методів і фаз перенесення, а також моніторингу наслідків їх запровадження. Виходячи зі стратегічного напрямку інтеграції України до ЄС інституційні зміни повинні відбуватися відповідно до основоположних вимог Євросоюзу у сфері забезпечення регіонального розвитку.

Слід розрізняти інституціональне середовище та інституціональне забезпечення управління регіональним розвитком. Взаємодія регіону з інституціональним середовищем формує інституціональну забезпеченість управлінської діяльності.

Під інфраструктурним середовищем розуміється наявний соціо-економіко-екологічний каркас регіону, на якому ґрунтується система суспільних зв'язків, а інституціональне середовище – це своєрідний правовий результат внутрішніх відносин у межах самої системи, та зовнішніх – у межах держави.

Інституційне забезпечення управління регіональним розвитком базується на створенні належних умов для функціонування існуючих, а за потреби – реорганізацію або ж створення таких інституцій, які б безпосередньо впливали на процеси координації зусиль у сфері розробки і реалізації стратегій та проектів просторового розвитку.

Детальний аналіз діючої законодавчої бази свідчить, що значна частина повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування є делегованими, що означає – надання повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання. Одночасно, делегуючий суб'єкт набуває право контролю за станом і наслідками виконання цих повноважень та повинен здійснювати фінансово-майнове їх забезпечення. Однак здебільшого делегування повноважень між різними гілками влади не підтримується відповідними ресурсами, хоча саме територіальні громади, районні і обласні ради повинні бути самодостатніми суб'єктами на відповідних територіях. На нашу думку, **першочерговими заходами для досягнення цієї мети повинні стати:**

➤ перегляд положень Конституції України щодо управління процесами територіального розвитку;

- розширення сфери повноважень місцевого самоврядування;
- закріплення територіальної громади як базової інституції на територіальному рівні;
- відмова від системи делегування повноважень у сфері регіонального розвитку;
- підвищення якості управлінського середовища.

Здійснення ефективного управління територіальним розвитком, вирішення проблем їх інституційного забезпечення значною мірою залежить від рівня компетентності державних службовців та посадових осіб в органах місцевого самоврядування як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Адже компетентність, уміння приймати продумані та стратегічно сплановані управлінські рішення – це ті риси, яких нині бракує управлінському персоналу в Україні.

При цьому першочергового вирішення потребує завдання удосконалення нормативно-правового забезпечення сталого розвитку регіонів, оскільки воно не відповідає сучасним реаліям.

Діюче правове поле у сфері регіонального розвитку включає Конституцію України, Закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про стимулювання розвитку регіонів», Податковий та Бюджетний кодекси України, стратегії національного та регіонального розвитку.

Проте ці надзвичайно важливі законодавчі акти не враховують того, що:

- регіональний ландшафт України серйозно зруйнований, внаслідок анексії Криму та тривалої військової агресії Росії на Сході країни;
- регіони слід розглядати як самодостатні об'єкти, а регулювання їх розвитку пропонується здійснювати виключно за рахунок перегляду міжбюджетних відносин;
- стратегії та програми регіонального розвитку не є обов'язковими для виконання на всіх рівнях управління;
- у цілях, завданнях та пріоритетах просторового розвитку не закладені глобальні виклики, ризики та загрози, що постають внаслідок інтеграції України у світогосподарський простір;
- рівень регіонального і муніципального менеджменту потребує докорінного перегляду та нового кадрового перезавантаження.

На додаток у чинному правовому полі є численні інституційні пастки, які не дозволяють задіяти ефективні механізми планування, організації та контролю сталого регіонального розвитку. Це значною мірою викликає регіональну диференціацію, яка за певних обставин може проявлятися і на субрегіональному рівні, а також призведе до неповного використання місцевих конкурентних переваг, що знижує потенційні можливості територіальних громад у збалансованому і комплексному розвитку своїх територій.

Одним із найбільш адекватних та дієвих шляхів вирішення цієї проблеми може стати перехід до функціонально-саморегулятивного управління на мезорівні.

Основними завданнями, що повинна вирішити така система управління, є:

- формування раціональної системи місцевого управління регіональним розвитком на основі чіткого визначення повноважень органів влади та ступеня їх відповідальності за результативність реалізації державної політики;
- формування та реалізація дієвих програм зайнятості на рівні кожної громади як основи підвищення якості людського потенціалу та його капіталізації;
- запровадження мотиваційних механізмів до підвищення ресурсних можливостей регіонів у частині використання наявних конкурентних переваг;
- запровадження постійного моніторингу та реалізація системних заходів у сфері раціонального природокористування, охорони довкілля;

➤ планомірне зменшення залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів та перехід до їх повної фінансової самодостатності як основи для проведення активної економічної, соціальної та екологічної політики в регіонах.

Відповідно, на нашу думку, **основними цілями діяльності органів влади у напрямі ефективного використання наявного просторового потенціалу мають стати:**

➤ активізація інвестиційно-інноваційної діяльності у напрямку задіяння перспективних сфер економічної діяльності відповідно до сформованих пріоритетів;

➤ зростання рівня ділової активності, особливо у сфері малого та середнього бізнесу;

➤ запровадження мотиваційних механізмів щодо нарощування обсягів експорту та планомірного імпортозаміщення;

➤ задіяння інтелектуального потенціалу з метою прискорення формування кластерних, мережових та інших новітніх територіально-виробничих форм оптимізації господарства;

➤ налагодження ефективних міжрегіональних зв'язків з метою домінування на внутрішньому ринку;

➤ інтеграцію зусиль для налагодження ефективного транскордонного співробітництва, передусім з країнами ЄС;

➤ запровадження моніторингу діяльності територіальних громад і регіонів у частині збалансованого і комплексного їх розвитку та тиражування досвіду кращих у межах держави.

Список використаних джерел

1. Бутко М.П. Архітектоніка конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції: монографія / М.П. Бутко. – Київ: АМУ, 2016. – 452 с.

2. Бутко М.П. Інтелектуальний капітал як чинник модернізації регіонального економічного простору : [монографія] / М.П. Бутко, О.В. Попело ; [під. ред. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М.П. Бутка]. – Ніжин : ТОВ «Аспект-Поліграф», 2014. – 372 с.

3. Попело О.В. Інноваційна активність як домінуюча складова модернізації продуктивних сил регіону / О.В. Попело // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал. – Чернігів: Черніг. нац. технолог. ун-т, 2015. – № 4(4). – С. 222-229.

4. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні / Економіка і регіон. – 2015. – №2. – С. 66-78.

5. Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] : Закон України від 05 лютого 2015 року № 156-VIII, ст.90 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

6. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 07 вересня 2016 року № 1492-VIII, ст. 736 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

Ганжа Богдан Олександрович, аспірант відділу модернізації механізмів управління економікою ДНДПМЕ

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ В УКРАЇНІ

Із сукупності економічних відносин особливий інтерес викликають неформальні відносини, які визначаються відсутністю реєстрації суб'єктів господарювання та працюючих на них, дрібним розміром підприємств, використанням особистої праці власника чи його родини тощо. Ця проблема у контексті економічного аналізу досить нова та потребує наукового обґрунтування особливо у частині деталізації регіональних особливостей.